משמע: **אפילו מקצת בתולים**, ד"מקצת בתולה ככל בתולה".[17]

וכיון שאמר הכתוב "**בתוליה**" משמע **עד דאיכא כולהו בתולים**, ולהוציא את הבוגרת שכלו מקצת בתוליה, ולכן אוסרה רבי מאיר לכהן גדול.

והוסיף הכתוב ואמר: "**בבתוליה**" בי"ת יתירא, כדי ללמד: רק במקום בתולים הקפיד הכתוב שתהיה בתולה, ולכן: **בכדרכה אין**, אם נבעלה כדרכה אכן פסולה היא לכהן גדול, אבל אם נבעלה **שלא כדרכה לא** נפסלה לכהן גדול.[18]

רבי אלעזר ורבי שמעון סברי:

אילו היה אומר הכתוב "**בתולה**" בלבד — **שלמה** שלא כלו אפילו מקצת בתוליה הוה **משמע**, ד"מקצת בתולים לאו ככל בתולים".

ומאחר שאמר הכתוב "**בתוליה**" ללמד הוא בא ש**אפילו במקצת בתולים** די, וכשירה הבוגרת לכהן גדול.

והוסיף הכתוב ואמר: "**בבתוליה**" כדי ללמד: עד **שיהו כל בתוליה קיימין** לענין בעילה,[1] שלא נבעלה כלל, **בין בכדרכה בין שלא כדרכה**, והנבעלת שלא כדרכה נפסלה לכהן גדול. צח-א

מעשה **בהיא איתתא דתפסה כסא דכספא** [תפסה כוס של כסף] **במקצת כתובתה**, ובאה **וקתבעה מזוני** [תבעה מזונות].

אתאי לקמיה דרבא [באה האשה לפני רבא]!

אמר להו רבא **ליתמי:**

זילו הבו לה מזונות [תנו לה את מזונותיה שלא הפסידתם בתפיסה למקצת כתובה] —

כי **לית דחש להא דרבי שמעון** [אין מי שיחוש לשיטתו של רבי שמעון], **דאמר: לא אמרינן** "**מקצת כסף ככל כסף**"; אלא, כיון שלא תפסה אלא מקצת כתובתה, ועדיין נשאר מקצת כתובתה חוב על היתומים, הרי זה כאילו נשאר עדיין כל חוב הכתובה על היתומים, ולא הפסידה את מזונותיה.[2]

ב. הקשה הריטב"א: הניחא דלרבנן אם **מכרה** כל כתובתה הרי היא מפסדת את מזונותיה, משום דליכא אפילו מקצת כסף, אבל **משכנה או עשתה אפותיקי** את כל כתובתה, הרי יש כאן מקצת כסף "דמסתמא לא משכנה קרקע כתובתה בשויו", ולמה הפסידה את מזונותיה!?

ותירץ: דכיון שהקנתה למלוה כל זכות כתובתה לאותו משכון, כפרעון גמור חשיב לגבי האי, וכן כשעשתה אותו אפותיקי.

17. כן נראה לפרש.

18. בתוספות ביארו מנין לו לדרוש כן, ולא לדרוש "בבתוליה עד שיהיו כולן קיימין בין כדרכה בין שלא כדרכה", ראה שם.

1. א. כן כתב רש"י, וכוונתו, דלרבי אלעזר ורבי שמעון הרי אין צריך שיהו כל בתוליה קיימין, שהרי הם מכשירים הם את הבוגרת, ולכן פירש שיהיו כל בתוליה קיימין דרך בעילה, ולא בתולים ממש; והתוספות פירשו באופן אחר, ונראה מדבריהם שאין הם גורסים "**כל**" בתוליה.

ב. כתב רש"י ביבמות נט א "כיון דאיתרבאי בוגרת להתירא איצטריך למיסר שלא כדרכה".

2. ראה ברי"ף לעיל [נה ב מדפי הרי"ף] שהקשה מכאן על מה שמסיקה הגמרא לעיל צו א,

שלח ליה רבה בריה דרבא שאלה **לרב יוסף**:

אלמנה **המוכרת שלא בבית דין**, האם **צריכה** היא **שבועה**? כלומר, האם יכולים היתומים להשביעה שלא מכרה ביותר מכפי ששמו השמאים את הקרקע, שאם מכרה ביותר שייכת התוספת ליתומים,(3) **או אין צריכה שבועה**?

אמר לו רב יוסף לרבה בריה דרבא: **ותבעי לך** אם צריכה היא **הכרזה** שלשים יום ש"כל הרוצה לקנות יבא ויקנה", וכדרך שעושין בית דין כשהם מוכרים קרקעות של היתומים!?(4)

אמר ליה רבה בריה דרבא לרב יוסף: **הכרזה לא קמיבעיא לי** [איני מסתפק בזה] ופשיטא לי שאינה צריכה הכרזה!(5)

משום **דאמר רבי זירא אמר רב נחמן**:

אלמנה ששמה לעצמה [לקחה את קרקעות היתומים לעצמה בדמי הכתובה ולא מכרתם לאחר] **לא עשתה ולא כלום**, ואם רצו היתומים לתת לה מעות לאחר זמן ולהחזיר לרשותם את הקרקע הרשות בידם.(6)

והרי **היכי דמי**, באיזה אופן דיבר רב נחמן!?

אי דאכרוז האלמנה ולא נמצא מי שיקנה את הקרקע במחיר "שקנתה" היא את הקרקע —

אמאי לא עשתה ולא כלום, למה תיגרע היא משאר קונים.

אלא לאו דלא אכרוז האלמנה.

ולמדנו, שאם שמה **לעצמה הוא דלא עשתה ולא כלום, הא** אם מכרה אותן **לאחר, מה שעשתה עשתה** ואף שלא הכריזה.

ודחינן: **לעולם דאכרוז**. וומכל מקום אם

שתפיסת מטלטלין לכתובה אינה מועלת, וראה שם אם היתה תפיסה זו מחיים או לאחר מיתה.

3. כן ביאר הריטב"א כוונת דברי רש"י, וראה שם שביאר, למה הוצרך רש"י לפרש כן; והתוספות חלקו על רש"י, ופירשו שהשבועה היא שלא זלזלה בנכסים.

4. ביאר הריטב"א: "פירוש, דהא הכרזה קדמה לשבועה והא בהא תליא, דודאי אם מכרה בהכרזה ידוע הוא בכמה מכרה ואינה צריכה שבועה, ואם לא מכרה בהכרזה דינא דתבעי שבועה", ופירוש זה הוא על פי שיטתו של רש"י — שהסכים עמה הריטב"א — במהות השבועה.

והתוספות [ד"ה ותיבעי, **וראה בדבריהם סוף ד"ה מוכרת**] לפי שיטתם שהשבועה היא שלא זלזלה בנכסים ודלא כרש"י, ביארו: "דמדקמבעיא לך שבועה, מכלל דפשיטא לך דלא בעי הכרזה, דאי בעי הכרזה כל שכן דצריכה שבועה", והיינו כי ההכרזה והשבועה היא משום שלא תזלזל בנכסים, כמבואר בדבריהם סד"ה מוכרת.

5. כתבו התוספות לבאר את טעם הדבר שהיא אינה צריכה הכרזה, ואילו בית דין צריכים הכרזה, כי רק בית דין שאם טעו בשומא של הקרקע עד שתות מכרן קיים, לכן מכריזים הם כדי שלא להפסיד את היתומים, אבל אשה שאם מכרה אפילו שוה מנה ודינר במנה הרי מכרה בטל וכמו ששנינו לקמן בעמוד זה במשנה, לכן היא מוכרת בלא הכרזה.

6. ראה ב"מלא הרועים" שהביא מהמהרש"ל

שמה אותן לעצמה לא עשתה ולא כלום, כיון **דאמרי לה: "מאן שם ליך"**, ממי קבלת מכירה זו!? הרי לא מבית דין ולא מן היתומין קבלת, לפיכך לא יצא הקרקע מרשות היתומים.(7)

כי האי דהחוא גברא, דאפקידו גביה כיסתא דיתמי [וכפי שהיה מעשה באדם שהפקידו בידיו מספוא(8) של יתומים], על מנת שימכרנו לאחרים. [לפי הר"ן ב"מ לב א].

אזל הלך הנפקד **ושמה לנפשיה** קנה את המספוא לעצמו **בארבע מאה זוזי** [בארבע מאות זוז].

לאחר מכן **אייקר** [התייקר] הכיסתא **וקם בשית מאה** [התייקר המספוא והיה שוה שש מאות זוז].

אתא הנפקד **לקמיה דרבי אמי, אמר ליה** רבי אמי: **מאן שם לך!?**

והלכתא: אלמנה **צריכה שבועה, ואינה צריכה הכרזה.**

מתניתין:

אלמנה שהיתה כתובתה מאתים, ומכרה קרקע של יתומים **השוה מנה, במאתים** זוז.

או שהיתה הקרקע **שוה מאתים** זוז, ומכרה אותה **במנה** —

הרי זו **נתקבלה כתובתה.** ואפילו כשקבלה פחות מכתובתה, מפני שאנו אומרים לה: את הוא שהפסדת!

אבל אם **היתה כתובתה מנה,**(9) **ומכרה** מקרקע היתומים בבת אחת **שוה מנה ודינר** — שהוא יותר מהחוב המגיע לה — **במנה** —

והרמ"א שהקשו, הרי אף שומא של בית דין קיימא לן שיכולים להחזיר ד"שומא הדר" כמבואר בבבא מציעא פרק ג.

7. לשון רש"י הוא: "ממי קיבלת מכירה זו לא מבית דין ולא מיתומין, לפיכך לא יצא הקרקע מרשות היתומים, אבל היכא דשמת לאחריני נפק מרשות היורשין, שהרי נתנו לה חכמים רשות".

וכתב הריטב"א על פירושו של רש"י: "ולפירוש זה, בעל הבית שעשה שליח למכור לו קרקע אפילו בדמים ידועים [כמו כאן שהיא מוכרת על פי בית דין הדיוטות השמים את הקרקע] אינו יכול ליקח לעצמו, דאמרינן מאן זבין לך, שאין אדם מוכר לעצמו; ולישנא ד"מאן **שם** ליך" לא אתיא שפיר ללהאי פירושא".

"והגאונים ז"ל פירשו: מאן שם ליך, שמא לא דקדקת יפה **בשומא**, אף על פי שבבית דין הדיוטות לקחה, חיישינן שמא כיון דלעצמה הוא לא דקדקו יפה בשומתם".

ולשון התוספות הוא: "מאן שם ליך, כלומר: מי החזיקך באלו הנכסים, שאין לך אדם שיכול לזכות בקרקע חבירו אם לא יחזיקוהו בה בית דין, אבל הא לא קאמר שומא ממש, דאף על גב דליכא בית דין מומחין, בית דין הדיוטות מיהא איכא".

8. רש"י בפירוש ראשון.

9. לאו דוקא מנה, והוא הדין אם היתה כתובתה מאתיים, ומכרה שוה מאתים ודינר במאתים.

וכן לאו דוקא אם מכרה שוה מנה "ודינר" במנה, אלא אפילו בטעות כל שהיא, מכרה בטל, וכמבואר ברש"י לקמן קא א, וברא"ש שם סימן יז.

הרי **מכרה בטל**. לפי שאותו דינר מיותר אין לה רשות למכור, ונמצא שכל המכר היה בטעות, שהרי בבת אחת היה.[10]

ואפילו אם **היא אומרת אחזיר** את **הדינר** שהפסדתי **ליורשין**,[11] בכל זאת **מכרה בטל**.

רבן שמעון בן גמליאל אומר:

לעולם מכרה קיים והיא תחזיר את התוספת ליורשים, **עד שתהא שם כדי שתשייר בשדה בת**[12] **תשעה קבין** [בית תשעה קבין] שהוא שעור שדה, **ובגנה בת חצי קב** שהוא שיעור גינה.

כלומר: שיהא שיעור האונאה גדול כל כך, עד שאם לא היתה מוכרת בזול היה נשאר בשדה בית תשעה קבין, ובגינה בית חצי קב.[13]

וכמו דברי רבי עקיבא, ששמענו במקום אחר, הסובר ששיעור גינה הוא "בית רובע הקב".[14] ואף כאן השיעור של "גינה" הוא **בית רובע**.

---

10. א. נתבאר על פי רש"י.

והריטב"א כתב: "אלמנה שהיתה כתובתה מאתים ומכרה שוה מנה במאתים, או שוה מאתים במנה נתקבלה כתובתה, פירוש והמכר קיים, וטעמא משום דכל היכא דאוזילה בדנפשה [לשון זה נלקח מדברי הגמרא צט א, "אוזיל בדיתמי" ו"אוזיל בדידה"], כלומר שהטעות היא בתוך כתובתה הרי הוא כאילו היא מוכרת משל עצמה, ואין אונאה לקרקעות, אבל היכא דאוזילא בדיתמי, דהיינו במה שהוא יותר מכתובתה, הויא כשליח וחוזר המכר בכל שהוא, כדאיתא בסיפא".

והמאירי כתב: "שוה מנה במאתים, נתקבלה כתובתה, ומה שהרויחה במכירתה הרויחה ליתומים, ואם מכרה שוה מאתים במנה נתקבלה כתובתה גם כן, ומה שהפסידה הפסידה לעצמה, אבל המקח אינו בטל שאם מצד המוכר הרי אין אונאה לקרקעות, ואם מצד היתומים הרי אין מגיע להם הפסד מכך, אבל אם היתה כתובתה מנה והוזילה במכירתה ומכרה שוה מנה ודינר במנה מכרה בטל, שלא אמרו אין אונאה לקרקעות או דין אונאת שתות במטלטלין, אלא כשטעה בו בעל הקרקע או המטלטלין, אבל כל שטעה שליח אף בכל שהו המכר בטל, וכן באלמנה".

ב. מה שנתבאר בפנים על פי הראשונים שהמשנה עוסקת שהיא הוזילה את המחיר, בגמרא שקלו וטרו בזה, אם מדובר באופן שהוזילה, או באופן שמכרה בשויה רק שלה לא היה מגיע אלא מנה, ראה בגמרא צח ב וצט א.

11. פירוש, את הכסף שקבלתי מן הלוקחים; ואם אומרת אחזיר את הקרקע עצמה שאקננה ואחזירנה, ראה בזה בגמרא, ובמה שכתב המאירי כאן.

12. במשניות שבמאירי הגירסא: **בית** תשעה קבין, **בית** חצי קב.

13. כתב רש"י, הוא הדין אם לא מכרה את כל השדה ונשאר בה כדי שאם יצרפו את שיעור האונאה ישאר שיעור זה.

והטעם בכל זה פירש רש"י, דכיון דיש ליתומים קרקע שם כשיעור שדה, יאמרו לה אין רצוננו למכור קרקע הראוי לנו, אבל אם אין האונאה ראויה להצטרף לכדי שדה, כיון שמחזרת להם את הדינר הרי לא הפסידתם כלום.

14. כלומר: רובע בית קב, רמב"ם בפירוש המשניות.

היתה כתובתה ארבע מאות זוז, ומכרה קרקע של היתומים לכמה אנשים, **לזה**, לקונה הראשון היא מכרה שוה מנה **במנה**, **ולזה**, לקונה השני היא מכרה שוה מנה **במנה**, וכן לשלישי,(15) **ולאחרון** מכרה קרקע **יפה מנה ודינר — במנה**, הרי:

מכרו **של אחרון** שמכרה לו בזול **בטל** [לדעת חכמים], **ואילו של כולן**, השלושה הראשונים שמכרה להם קרקע בשוייה, **מכרן קיים**.

גמרא:

שנינו במשנה: אלמנה שהיתה כתובתה מאתים, ומכרה שוה מנה במאתים או שוה מאתים במנה — נתקבלה כתובתה:

ותמהה הגמרא: **מאי שנא** כשמכרה **שוה מאתים במנה** שאתה אומר שמכרה קיים, כיון **דאמרי לה** היתומים **את אפסדת** [את הפסדת]!

כשמכרה **שוה מנה במאתים**, **נמי**, **תימא** [תאמר] היא ליורשים: **אנא ארווחנא** [אני הוא שהרוחתי] שמכרתי ביוקר, אבל אתם הרי לא שלמתם לי אלא מנה, ונשאר חוב מנה של הכתובה עליכם!?(16)

אמר רב נחמן אמר תירץ **רבה בר אבוה**: **כאן** במשנתנו **שנה** לנו **רבי** [לימדנו רבי]: צח-ב

הנותן מעות לשלוחו לשוק לקנות לו סחורה(1) והלך הלוקח וקנה בזול, **הכל** [כל המעות שנותרו(2)] **למשלח בעל המעות**, ואין השליח יכול לומר "אנא ארווחנא"!

ואף במשנתנו האשה היא כשליח היתומים למכור את הקרקע, והיות ומכרה את הקרקע ביוקר, דין הריוח שיהא כולו ליתומים המשלחים, ואין האשה יכולה לומר "אנא ארווחנא".(3)

כדתניא בברייתא שנחלקו בדבר זה תנאים,

---

15. גירסת המשנה במאירי: לזה במנה ולזה במנה ולזה במנה.

16. ביאר הריטב"א: "מאי שנא שוה מאתים במנה שנתקבלה כתובתה דאמרי לה את אפסדת", כלומר: שחושבים אנו את הדבר כאילו כבר נתקבלה כתובתה קודם שמכרה ונסתלקה מן הכתובה בקרקע ההוא כששמוהו לה, ולאחר שנתקבלה כתובתה הלכה היא ומכרה עבור עצמה, "שוה מנה במאתים נמי נימא אנא ארווחנא" כלומר: תאמר אני במנה קבלתיו, והריוח לעצמי כאילו מכרתי בשלי.

ורש"י במהדורא קמא כתב כעין זה: מאי שנא שוה מאתים במנה דנתקבלה כתובתה דאמרינן את אפסדת דיהבת שוה מאתים במנה **ובדידך אפסדת**, שוה מנה במאתים נמי **ניזיל בתרה** ותימא הך אלמנה אנא ארווחי **ובדידי ארווחי**.

1. נתבאר על פי לשון רש"י; ואולם בהמשך הסוגיא מבואר, שכוונת הגמרא לומר, שבסחורה כעין זו של משנתנו שאין לה מחיר קבוע בזה הריוח הוא לבעל המעות, ואין דינה כסחורה שיש לה מחיר קבוע.

2. בפשוטו, לשון "הכל" בא לומר שכאן אין חולקין המשלח והשליח, מה שאין כן בדבר שיש לו מחיר קבוע חולקים הם, כדמפרש ואזיל.

3. נתבאר על פי הריטב"א, שכתב: כאן שנה רבי הכל לבעל המעות, פירוש דכיון שיש עליה שם שליח והיא מוכרת בשל אחרים, דינה כשליח,